

Законска затезна камата на потраживања осигуравача

<https://doi.org/10.18485/aida.2022.23.ch3>

Примљен: 25. 1. 2022.

Прихваћен: 14. 2. 2022.

Стручни рад

Апстракт

Осигуравачи међу својим дужницима могу имати различита лица, њихово потраживање може произлазити из различитих основа и у свим тим ситуацијама осигуравачи имају различите правне положаје. Запитали смо се да ли разлике између тих потраживања имају утицај на ток законске затезне камате или не? Циљ рада је да се, кроз анализу позитивно правних прописа и судске праксе, да како одговор на ово питање, тако и на питање да ли је целишодније да се почетак тока затезне камате код неких потраживања осигуравача уреди на другачији начин. У раду се даје анализа института дужничке доцње, института законска затезне камате, као и поређење суброгационих и регресних потраживања осигуравача у контексту тока законске затезне камате. Наведена анализа је ограничена на различита потраживања осигуравача код осигурања моторних возила и код обавезног осигурању од грађанскоправне одговорности из употребе моторних возила. Критички се упоређују одредбе Закона о облигационим односима и одредбе Закона о обавезном осигурању у саобраћају, којима је регулисан почетак тока законске затезне камате. Један део рада је посвећен приказу и анализи судске праксе у погледу почетка тока потраживања законске затезне камате осигуравача, док се на крају даје одговор на постављена питања уз коментар закључака до којих се дошло анализом.

Кључне речи: доцња дужника осигуравача, законска затезна камата, судска пракса

1. Дужничка доцња

Најшире говорећи доцња представља неблаговремено испуњење обавезе, односно кашњење у испуњењу престације и може постојати како на дужничкој, тако и на поверилачкој страни облигационог односа. Како је тема овог рада законска затезна камата, као једна од последица дужничке доцње, поверилачка доцња неће бити обрађивана. Дакле, у ситуацији када дужник, као учесник облигационог односа своју обавезу не изврши благовремено долази до дужничке

* Судија Другог основног суда у Београду. Имејл: goravica-milica@hotmail.com.

доцње – *mora debitoris* (Николић, 2014, 143). Једна од основних обавеза дужника је да испуни своју обавезу у року, те уколико дође до кашњења у испуњењу долази до повреде облигације, што даље може довести до различитих правних последица (Антић, 2009, 149).

Последице дужничке доцње могу бити различите, па тако на пример поред обавезе плаћања законске затезне камате, што је предмет обраде овог рада, може настати обавеза накнаде штете или у случају коначног неиспуњења настаје последица због неиспуњења, односно може доћи и до раскида¹ уговора (Доловић, Бојић, 2016, 52).

Доцња траје у временском периоду од доспелости обавезе до испуњења или до понуде испуњења обавезе или пак до наступања момента када је испуњење постало немогуће (Манојловић, 2020, 150). Следствено томе, потребно је дефинисати моменат наступања доцње и моменат престанка доцње, јер само у том периоду може, али и не мора, постојати обавеза плаћања затезне камате.

Законом о облигационим односима² је прописано да дужник долази у доцњу кад не испуни обавезу у року одређеном за испуњење, а ако рок за испуњење није одређен, дужник долази у доцњу кад га поверилац позове да испуни обавезу, усмено или писмено, вансудском опоменом или започињањем неког поступка чија је сврха да се постигне испуњење обавезе (чл. 324, ст. 1 и 2). Можемо направити поделу на две ситуације, ситуацију када је рок за испуњење одређен уговором или законом и ситуацију када рок претходно није одређен. У првој ситуацији дужник пада у доцњу наредног дана у односу на дан који је уговором или законом одређен као рок испуњења и овде сам уговор или законска одредба замењује опомену дужнику, па за наступање доцње није потребна додатна активност повериоца у виду опомене или позивања на плаћање (Манојловић, 2020, 151). У другој ситуацији, односно онда када рок за испуњење претходно није дефинисан, дужник пада у доцњу онда када га поверилац, усмено или писмено, вансудском опоменом или започињањем неког поступка чија је сврха да се постигне испуњење обавезе, позове да своју обавезу испуни, те је дакле овде за наступање доцње потребна активност повериоца односно позивање дужника да обавезу испуни.

Следи закључак да се моменат наступања дужничке доцње и моменат наступања доспелости обавезе поклапају само онда када је рок за испуњење обавезе претходно одређен, док то не мора бити случај у ситуацијама када рок испуњења претходно није одређен, јер се тада ова два момента могу значајно удаљити један од другог, јер дужник, иако је обавеза доспела, не пада у доцњу, те не трпи последице доцње, све док га поверилац не позове да своју обавезу испуни. За наступање доцње у овим ситуацијама је потребна активност повериоца, односно његов позив дужнику да обавезу испуни, па тако ако је поверилац из неког разлога био неактиван и овај позив упутио знатно касније него што је обавеза по својој природи доспела на наплату, дужник ће последице неиспуњења трпети тек од оваквог позива. Супротно би довело до тога да дужник сноси последице,

¹ Закон о облигационим односима, чл. 124–132.

² Службени лист ФНРЈ, бр.29/78, 39/85, 45/89, 57/89 и 31/93.

нпр. да плаћа законску затезну камату и за период пре него што га је поверила позвао да обавезу изврши, те би наведено могло да доведе и до злоупотреба од стране поверилаца.

Овакав став је заузет и у судској пракси, па се тако у пресуди Привредног апелационог суда, Пж.3351/10 од 29. 4. 2010. године наводи: „Доспелост обавезе и доцња дужника у испуњењу обавезе нису идентични појмови, а посебно право на камату и доцња нису у потпуности подударни. Доспелост потраживања (обавезе) подразумева време од када поверилац од дужника може тражити испуњење. Поверилац испуњење може тражити када протекне рок који је уговорен, ако је уговорен. Тада се доспелост потраживања и доцња дужника подударају, јер истеком уговореног рока поверилац може тражити испуњење обавезе од дужника који је у доцњи, а ако је обавеза новчана, и камату за период доцње. Ако рок није уговорен, поверилац може одмах тражити њено испуњење, осим ако због природе обавезе и других околности није потребан извршен рок за њено испуњење. У случајевима када рок није уговорен, дужник пада у доцњу када га поверилац позове да обавезу испуни на начин предвиђен чл. 324, ст. 2 Закона о облигационим односима. Следи да, ако поверилац своје право да захтева испуњење није вршио одмах, упркос томе што је обавеза била доспела, дужник не би био у доцњи пре него што је на испуњење позван. Све наведено важи и за новчане обавезе за које је законом прописана обавеза плаћања камате у периоду доцње.”³

Као што је већ речено доцња може довести до различитих последица, у зависности од тога са испуњењем које облигације се касни, али и зависно од тога да ли је дужник крив за наступање доцње, јер иако се наш законодавац определио за концепт објективне доцње, што значи да доцња наступа без обзира на то да ли је дужник својом кривицом задоцнио са испуњењем обавезе, наступање неких последица доцње је условљено његовом кривицом (Николић, 2014, 144). Према теорији последице које наступају без обзира на кривицу су обавеза плаћања затезна камате и право раскида теретног уговора, док последице накнаде штете и одговорности за случајну пропаст ствари наступају само уколико је дужник крив за доцњу (Пајтић, Радовановић, Дудаш, Облигационо право, Нови Сад, 2018, 173, према: Манојловић 2020, 152).

Ауторка рада се не може сложити са ставом да обавеза плаћања камате увек настаје и то без обзира на то да ли постоји кривица дужника за доцњу. У ситуацијама када услед објективних околности или кривице трећег лица дужник није био у могућности да испуни своју обавезу благовремено, па макар та немогућност наступила и након наступања доцње, треба из угла правичности ценити околности конкретног случаја, те донети одлуку о обавези плаћања затезна камате. Тако је у решењу Врховног Касационог суда, Прев.141/2021 од 20. 5. 2021. године наведено: „Наведеном одлуком о привременој мери јесте одређена немогућност испуњења обавезе тужене према правном претходнику тужиоца. Међутим, чињеницом да је та немогућност наступила по западању тужене у доцњу, не значи да је тужена у обавези да све обавезе према тужиоцу испуни као

³ Пресуда Привредног апелационог суда, Пж.3351/10 од 29. 4. 2010. године, доступно на: <https://www.lexonline.paragraf.rs/WebParagraf/>, 18. 11. 2021.

да овакве немогућности испуњења није било. Одлуком о привременој мери којом је туженој наложено да ускрати повериоцу исплату потраживања по гаранцији, онемогућена је исплата у периоду од доношења одлуке 5. 11. 2009. године до правноснажног окончања парнице 8. 6. 2017. године. Та немогућност одређена је и правном претходнику тужиоца, као повериоцу. За такву немогућност у наведеном периоду тужена није одговорна, па без обзира што је раније пала у доцњу, 2. 9. 2009. године са испуњењем исте обавезе. Према томе, не може одговарати за немогућност плаћања у периоду од 5. 11. 2009. до 8. 6. 2017. године, па ни за последице неплаћања у виду законске затезне камате, што се тражи тужбеним захтевом. До овога се долази сходном применом одредбе чл. 354, ст. 1 Закона о облигационим односима, у односу на обавезу плаћања законске затезне камате за период доцње у плаћању новчане обавезе.⁴

Дакле, да би наступиле последице доцње није увек довољно да обавеза није испуњена благовремено, већ је потребно ценити све околности конкретного случаја, па тако и кривицу дужника.

2. Законска затезна камата

Камата је накнада за коришћење туђег новца, односно накнада на коју поверилац има права јер не може да користи свој новац, у одређеном временском периоду и одређена је према висини дуга и времену трајања (Цветковић, 2010, 232). Када новац одређеног лице користи друго лице, било тако што је тај новац позајмило или тако што није испунило своју новчану обавезу благовремено, лице чији је то новац за то време тај новац не може да искористи за нешто друго, па тако поред ризика ликвидности, трпи и немогућност алтернативног инвестирања и има пропуштену прилику за зараду, што му све даје право да на дати новац потражује и камату (Арсић, Павић, 2012, 774–776).

Постоје уговорна камата и законска затезна камата и обе представљају накнаду за коришћење главнице, али за разлику од законске затезне камате коју дужник дугује у случају задоцњења са испуњењем своје новчане обавезе и свој извор има у закону, уговорна камата је накнада за коришћење туђег новца или других заменивих ствари, у периоду пре доспелости главнице и свој извор има у уговору. Дакле, уговорна камата нема карактер санкције, већ се уговара на име накнаде за корист коју дужник има од тога што користи неку количину заменивих ствари повериоца (Манојловић, 2020, 154). Како је тема рада законска затезна камата институт уговорне камате неће бити детаљније обрађиван.

Како је већ речено, законска затезна камата не настаје сагласношћу воља већ на основу законске одредбе императивног карактера која каже да дужник који задоцни са испуњењем новчане обавезе дугује, поред главнице, и затезну камату по стопи утврђеној савезним законом (Закон о облигационим односима, 1978, чл. 277, ст. 1). Дакле, обавеза дужника на плаћање затезне камате постоји и када није уговорена и настаје када дужник задоцни са испуњењем своје новчане обавезе,

⁴ Решење Врховног Касационог суда, Прев.141/2021 од 20. 5. 2021. године, доступно на: <https://www.vk.sud.rs/sr/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B2-1412021-3121313>, 17. 11. 2021.

односно падне у дужничку доцњу. Могло би се рећи да затезна камата представља вид обештећења повериоца и санкције за дужника, с тим што на њу поверилац има право без обзира на то да ли је поверилац претрпео било какву штету услед доцње дужника (Младеновић, 2018, 307).

Из претходно реченог се може закључити да је правна природа затезне камате сложена и углавном се дефинише кроз њену функцију, те тако можемо направити разлику између два става. Према првом, затезна камата је накнада претпостављене штете коју поверилац трпи у периоду доцње дужника јер је за то време поверилац тај новац могао ставити у банку и остваривати камату, а поред измакле добити, поверилац трпи и стварну штету јер услед инфлације новац током тог времена губи своју вредност (Арсић, Павић, 2012, 775-776). У прилог овог становишта иде и одредба члана 278 став 2 Закона о облигационим односима која каже: „ако је штета коју је поверилац претрпео због дужниковог задоцњења већа од износа који би добио на име затезне камате, он има право захтевати разлику до потпуне накнаде штете”⁵, из чега произлази закључак да затезна камата представља накнаду штете. Према другом, затезна камата има функцију санкције, или пенала за кашњење и њен значај је успостављање уговорне дисциплине, односно има функцију да опомиње дужника јер што је његова доцња дужа то он дугује већи износ па је то оно што га „затеже” (Арсић, Павић, 2012, 776).

Без обзира на то да ли заузмемо став да затезна камата има једну од ове две функције или обе, практично гледано, она ће своју сврху остваривати или не у зависности од тога како је регулисана њена стопа, односно њен обрачун.

У нашем правном систему обрачун затезне камате је регулисан Законом о затезној камати⁶, који је донет након Одлуке Уставног суда, Уж.82/2019⁷, којом је утврђено да конформна метода⁸ обрачуна затезне камате из претходно важећег закона⁹ није у складу са Уставом РС и Законом о облигационим односима. Тако је прописано да се стопа затезне камате, на износ дуга који гласи на динаре, утврђује на годишњем нивоу у висини референтне каматне стопе Народне банке Србије увећане за осам процентних поена (Закон о затезној камати, 2012, чл. 3) и обрачунава се за календарски број дана периода доцње у измиривању обавеза у односу на календарски број дана у години (365, односно 366 дана), дакле укључујући суботу, недељу и празнике, применом простог интересног рачуна (Закон о затезној камати, 2012, чл. 6).

⁵ Закон о облигационим односима, чл. 278, ст. 2.

⁶ *Службени гласник РС*, бр. 119/2012. Овај Закон, осим што уместо конформне методе уводи прости интересни рачун, дефинисао је формулу за израчунавање затезне камате, као и стопу затезне камате на дуг у страним валутама.

⁷ *Службени гласник РС*, бр. 73/2012 од 27.7.2012. године.

⁸ Конформна метода обрачуна затезне камате је методпо ком, у основицу дуга улази и износ затезне камате изпретходног месеца.

⁹ Закон о висини стопе затезне камате, *Сл. лист СРЈ*, бр. 9/01 и *Службени гласник РС*, бр. 31/11 и 73/12 – УС.

Закон о облигационим односима не дозвољава уговарање стопе затезна камате, али уколико је стопа уговорене камате виша од затезне она тече и после падања дужника у доцњу (Закон о облигационим односима, 1978, чл. 277, ст. 2).

У нашем праву постоји забрана анатоцизма, односно забрана наплаћивања камате на камату (Закон о облигационим односима, 1978, чл. 279, ст. 1), уз два изузетка од овог правила: 1. Ова забрана се на односи на пословање банака и других банкарских организација (Закон о облигационим односима, 1978, чл. 400, ст. 3); 2. Процесна камата, односно правило да се може захтевати камата на неисплаћене камате или друга периодична новчана давања од дана када је суду поднесен захтев за њихову исплату (Закон о облигационим односима, 1978, чл. 279, ст. 2 и 3), под условом да се камата утужује као самостално потраживање након што је главно потраживње намирено.

Ток затезне камате је блиско повезан са правилима о дужничкој доцњи. Тако се затезна камата обрачунава од првог дана који следи дану на који истиче уговорени или законом одређени рок плаћања, а престаје оног дана у ком је извршено плаћање, односно намирен дуг. Уколико рок плаћања није уговорен примењују се правила из одредби о посебним именованим уговорима,¹⁰ а ако рок није одређен ни правилима посебних именованих уговора, доцња, па самим тим и право на кмату, почиње од када је поверилац позвао дужника да испуни своју обавезу, односно од наредног дана од пријема опомене, или од наредног дана од истека додатног рока остављеног за испуњење у опомену.

3. Законска затезна камата на различите врсте потраживања осигуравача¹¹

Код осигурања моторних возила и осигурања власника моторних возила од одговорности за штету причињену трећим лицима могу постојати различите врсте правних односа: однос између оштећеног лица и осигураника или осигураника и штетника – грађанско-правна одговорност за штету, однос између осигураника и осигуравача који покрива имовинске последице његове одговорности за накнаду штете или однос осигураника и осигуравача поводом накнаде штете настале на возилу осигураника – однос из уговора о осигурању и однос између оштећеног лица и осигуравача (Шулејић, 2009, 17).

Тако и друштво за осигурање може имати различита потраживања у зависности од тога коме се обраћа односно ко му је дужник и којим поводом, те осигуравач који је надокнадио штету насталу употребом моторног возила, може имати потраживање према свом осигуранику¹², према другом осигуравачу и према лицу одговорном за штету.

¹⁰ Закон о облигационим односима, чл. 454–1098.

¹¹ Рад је због обимности ограничен на потраживања настала у вези са осигурањем моторних возила и осигурањем власника моторних возила од одговорности за штету причињену трећим лицима.

¹² Поред регресног потраживања према свом осигуранику може имати и потраживање на име исплате премије осигурања, које, због обимности, неће бити тема рада.

Положај друштва за осигурање у тим различитим ситуацијама није исти, некада се ради о суброгационим, а некада о регресним потраживањима, међу којима постоји разлика, па се поставља питање да ли ова разлика између потраживања осигуравача има утицаја и на законску затезну камату, односно да ли различити положај осигуравача у овим ситуацијама доводи до различитог тока законске затезне камате?

3. 1. Законска затезна камата на потраживања по основу суброгације

Суброгација представља испуњење са преласком права на испуниоца. Закон о облигационим односима разликује уговорну суброгацију када испунилац уговори са повериоцем да ће испуњено потраживање прећи на њега са свим или неким споредним правима и законску суброгацију када на лице које је имало правни интерес да испуни туђу обавезу по самом закону у часу испуњења прелази повериочево потраживање са свим споредним правима.¹³

Код имовинских осигурања суброгација је последица забране кумулирања накнаде штете по основу вануговорне одговорности за штету и по основу уговора о осигурању, јер би у противном истовремено остваривање оба права у целини довело до тога да оштећено лице добија више него што износи штета коју је претрпео, односно било би повређено начело обештећења (Шулејић, 2005, 272). Потреба да се, у ситуацијама када је осигураник наплатио накнаду од осигуравача, очува и начело обештећења али и да штетник одговора за последице свог понашања, довела је до правила по ком по исплати накнаде из осигурања на осигуравача прелазе сва права осигураника, у висини исплаћене накнаде, према лицу одговорном за штету (Шулејић, 2005, 367).¹⁴

У осигурању моторних возила до суброгације осигуравача у права осигураника долази у ситуацији када неко лице причини штету на возилу лица које има закључен уговор о осигурању моторног возила, те то лице накнаду те штете наплати од свог осигуравача. Тада осигуравач ступа у права свог осигураника и за исплаћену накнаду се може обратити лицу које је одговорно за штету или његовом осигуравачу.

Из одредбе члана 939 Закона о облигационим односима¹⁵ произлази да до суброгације долази самом исплатом накнаде из осигурања, односно долази до аутоматског преласка права и то без икакве посебне форме и не постоји дужност осигуравача да о томе обавести треће одговорно лице (Јовановић, 2014, 28). Поред тога, осигуравач на основу суброгације ступа у правну позицију осигураника у односу према штетнику и његово право није оригинерно, него изведено из права

¹³ ЗОО, чл. 299–304.

¹⁴ Одредбом чл. 939, ст. 1 ЗОО је прописано да исплатом накнаде из осигурања прелазе на осигуравача, по самом закону, до висине исплаћене накнаде сва осигураникова права према лицу које је по ма ком основу одговорно за штету.

¹⁵ ЗОО, чл. 939.

осигураника. Овде смо се запитали да ли претходно наведено има утицаја на ток законске затезне камате?

Закон о облигационим односима нема посебна правила када је у питању законска затезна камата на потраживања из осигурања па се на потраживања осигураваача која има по основу суброгације имају применити општа правила прописана одредбама чл. 277 и 324 Закона о облигационим односима.¹⁶ Ако пођемо од тих општих правила дужничке доцње да дужник пада у доцњу када обавезу не испуни у року одређеном за испуњење, а уколико рок није одређен онда када га поверилац позове да обавезу испуни, те уколико се присетимо сврхе законске затезне камате као вида санкције за неблаговремено испуњење обавезе, долазимо до закључка да осигураваач који је свом осигураннику исплатио накнаду штете на моторном возилу, од лица одговорног за штету или од његовог осигураваача, поред износа те накнаде може потраживати и законску затезну камату на тај износ од дана када је дужника (лице одговорно за штету или његовог осигураваача) позвао да му ту накнаду исплати или по истеку рока остављеног за добровољно испуњење.

На становишту да осигураваач има право на законску затезну камату на износ који је свом осигураннику исплатио од дана када је дужника позвао да обавезу испуни или по истеку рока за испуњење из тог обавештења, дуго је била и наша судска пракса¹⁷, па се тако у једној одлуци наводи да је тужени у обавези платити тужиоцу утужени износ по захтеву на основу чл. 939, ст. 1 Закона о облигационим односима са законском затезном каматом од дана када је тужилац позвао туженог да испуни своју обавезу, односно по протеку рока од 15 дана који је дописом остављен туженом за добровољно измирење обавезе (Пресуда Привредног апелационог суда, Пж.7944/14 од 14. 9. 2016. године).

Према становишту које је сада заступљено у судској пракси осигураваач има право на законску затезну камату од дана када је свом осигураннику исплатио накнаду из осигурања, јер је у том моменту за њега настала штета (Пресуде Привредног апелационог суда, Пж.5169/2016 од 24. 5. 2018. године, Пж.546/21 од 13. 5. 2021. године и Пж.2518/18 од 18. 1. 2019. године). Ово становиште има потпору у одредби чл. 186 Закона о облигационим односима која каже да се обавеза накнаде штете сматра доспелом од тренутка настанка штете.

Иако се може рећи да ово потраживање осигураваача има правну природу накнаде штете, он нема изворно потраживање према лицу одговорном за штету, већ по самом закону исплатом накнаде свом осигураннику ступа у његова права према штетнику и то без обавезе обавештавања штетника и ту долазимо до проблематике овог становишта. Наиме, да ли је праведно да лице одговорно за штету, које не зна да се лице чије моторно возило је оштетило обратило свом осигураваачу, те не зна да је осигураваач ту штету надокнадио, осигураваачу

¹⁶ На ова потраживања осигураваача се не примењују правила Закона о обавезном осигурању у саобраћају (*Службени гласник РС*, бр. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012 и 7/2013-одлука УС), јер овај закон не уређује односе настале поводом осигурања моторних возила, односно односе осигураваач – осигураник или односе осигураваач – лице одговорно за штету причињену на возилу.

¹⁷ Пресуде Привредног апелационог суда: Пж.925/16 од 30. 6. 2017. године и Пж.9864/13 од 23. 6. 2015. године, у архиви ауторке рада.

плаћа законску затезну камату од дана који претходи дану када је о свему овоме обавештен и позван да осигуравачу исплаћени износ надокнади? Ово питање нарочито долази до изражаја у ситуацији када из неког разлога између момента када је осигуравач свом осигуранику надокнадио штету и момента када се одговорном лицу обратио захтевом за надокнаду тог износа, прође дужи временски период. У претходно описаној ситуацији осигуравач ће наплатити законску затезну камату и за период у ком се није ни обраћао одговорном лицу, које дакле није својом кривицом у доцњи са испуњењем обавезе.

Имајући у виду наведено, сматрамо да је правичније прво становиште по ком осигуравач законску затезну камату може потраживати од када је лице одговорно за штету обавестио о постојању његове обавезе према њему и њеној висини. Ово пре свега из разлога што је неправично да одговорно лице дугује законску затезну камату и за период у ком није ни знао ко ће бити поверилац тог потраживања, нити тачну висину потраживања, па исто није ни могао да измири, а самим тим није могао ни да буде у доцњи.

Према мишљењу аутора друго становишта, иако има своју аргументацију у одредби чл. 186 Закона о облигационим односима, одступа од сврхе законске затезне камате те правила дужничке доцње која говоре о томе да се законска затезна камата плаћа за период доцње, дакле након што дужник своју обавезу за коју је знао и чију је висину знао, није благовремено испунио повериоцу, дакле лицу за које зна да му је поверилац. Из ових разлога сматрамо да друго становиште није у складу са правилима дужничке доцње и сврхе законске затезне камате, те да би требало размислити да се у судској пракси опет прихвати прво становиште.

3. 2. Законска затезна камата на регресна потраживања

Као што је већ речено између регресног и суброгационог захтева постоје разлике и те разлике најбоље долазе до изражаја када се обрати пажња на то коме се осигуравач може обратити којим од ова два захтева. За суброгациони захтев је већ претходно објашњено, док о регресном захтеву говоримо када се осигуравач након исплате накнаде штете оштећеном, обраћа лицу одговорном за штету или његовом осигуравачу, ради накнаде онога што је оштећеном платио и то или зато што према његовим условима осигурања надокнада те штете није његова обавеза или зато што за ту штету није одговоран његов осигураник (Горавица, 2017, 2–3). До прве ситуације долази јер према чл. 29, ст. 2 Закона о обавезном осигурању у саобраћају губитак права из осигурања¹⁸ нема утицај на право оштећеног лица

¹⁸ Одредбом чл. 29, ст. 1 ЗООС је прописано да осигурано лице губи права из осигурања у следећим случајевима: ако возач није користио моторно возило у складу са његовом наменом; ако возач није имао возачку дозволу за управљање моторним возилом одређене категорије, осим ако је возилом управљао лице које је кандидат за возача за време обуке за управљање возилом, уз поштовање прописа којима је та обука регулисана; ако је возачу одузета возачка дозвола или је искључен из саобраћаја или му је изречена заштитна мера забране управљања моторним возилом, односно заштитна мера забране употребе иностране возачке дозволе на територији Републике Србије; ако је возач управљао моторним возилом под утицајем алкохола изнад дозвољене границе, опојних дрога, односно забрањених лекова или других психоактивних супстанци; ако је возач штету проузроковао намерно; ако је штета настала због тога што је моторно возило било технички неисправно, а та је

на накнаду штете, те осигуравач и даље има обавезу да оштећеном надокнади штету, али се за тај исплаћени износ може регресирати од свог осигураника, а према мишљењу ауторке овог рада не ради се о суброгацији јер осигуравач не улази у права оштећеног, већ има самостално повратно / регресно право које произлази из уговора о осигурању од аутоодговорности и из одредби Закона о обавезном осигурању у саобраћају (Горавица, 2017, 2–3). До друге ситуације долази јер применом чл. 178, ст. 4 Закона о облигационим односима, који предвиђа солидарну објективну одговорност ималаца моторних возила према трећим лицима, оштећени накнаду укупне штете може потраживати од било ког осигуравача који осигурава било које од лица која су учествовала у удесу (Шулејић, 2005, 428), па ако је услед тога један осигуравач оштећеном исплатио износ који је већи од процента одговорности његовог осигураника, може се од другог осигуравача регресирати за разлику (Илкић, 2011, 381).

За разлику од Закона о облигационим односима, Закон о обавезном осигурању у саобраћају уређује почетак тока законске затезне камате регресног потраживања осигуравача тако што прописује да друштво за осигурање које накнади штету оштећеном лицу ступа у права оштећеног лица према лицу које је одговорно за штету, за износ исплаћене накнаде, камату од исплате накнаде и трошкове поступка (Закон о обавезном осигурању у саобраћају, 2009, чл. 29, ст. 3). На први поглед делује да је доношењем Закона о обавезном осигурању разрешена дилема о почетку тока затезне камате регресних потраживања осигуравача, те да осигуравачи исту могу потраживати од дана исплате накнаде.

Међутим и након законског уређења овог питања 2009. године, судска пракса једног дела судова је још дуго низ година све до краја 2017. године остала на становишту да у горе описаним ситуацијама регресни дужник долази у доцњу тек након што га поверилац позове да изврши исплату. Тако се у једној одлуци наводи: „Наведена законска норма¹⁹ упућује да од момента исплате накнаде оштећеном лицу, лице које је извршило исплату има право да захтева од одговорног лица да му се та исплата накнади. То значи да се ради о праву овде тужиоца, као повериоца, да од момента извршене исплате захтева регрес од туженог као одговорног лица. Међутим, од ког момента ће тужилац, као поверилац, сходно наведеној законској норми, остваривати право на законску затезну камату зависи од друге битне чињенице, односно од чињенице када се обратио туженом, као одговорном лицу, са захтевом да му се исплаћени износ накнади... У конкретном случају ради се о регресном потраживању за чије испуњење није одређен стриктан рок, већ зависи од чињенице када ће неко лице накнадити штету оштећеном, односно у конкретном случају осигуравач и када ће се он обрати одговорном лицу захтевом да му се исплаћени износ накнади. То даље значи да је тужени дошао у доцњу када га је тужилац, као поверилац, позвао да испуни обавезу, а не када је тужилац, као поверилац, извршио исплату накнаде. Тужилац је стекао право да се од тог момента обрати туженом и тражи да му се накнади исплаћени износ, али како

околност возачу возила била позната; ако је возач после саобраћајне незгоде напустио место догађаја, а да није дао своје личне податке и податке о осигурању.

¹⁹ Мисли се на одредбу чл. 29, ст. 3 Закона о обавезном осигурању у саобраћају.

то тужилац није учинио све до... то тужени није ни био у доцњи да би сходно одредби чл. 277, ст. 1 Закона о облигационим односима, поред главнице плаћао и законску затезну камату” (Пресуда Привредног апелационог суда, Пж.6732/2016 од 15. 6. 2017. године).

Као што је већ речено, претходно изнети став је био став само једног дела судова у Републици Србији, те се јавила потреба за уједначавањем судске праксе, а имајући у виду да неуједначена судска пракса може довести до повреде начела правне сигурности. Ради уједначавања судске праксе по овом питању дошло је до промене претходно изнетог судског става и то доношењем заједничког закључка Апелационих судова у Београду, Крагујевцу, Нишу и Новом Саду, Привредног апелационог суда и Врховног касационог суда, да камата код регресних потраживања осигуравачу припада од дана исплате накнаде штете (Закључци са заједничког састанка Апелационих судова са територије Републике Србије, Привредног апелационог суда и Врховног касационог суда одржаног у Београду дана 8. 12. 2017. године). Дакле, након овог закључка долази до уједначавања судске праксе која је стала на становиште да осигуравач у регресној парници има право на затезну камату на износ накнаде штете исплаћене оштећеном почевши од дана када је исплатио штету оштећеном (Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж.5413/18 од 4. 7. 2019. године, Пресуда Вишег суда у Новом Саду, Гж.5101/2017 од 25. 6. 2020. године, Пресуде привредног апелационог суда у Београду, Пж.1780/20 од 15. 4. 2021. године и Пж.1786/20 од 26. 8. 2021. године). У овој новој судској пракси образложења се углавном позивају на одредбу чл. 29, ст. 3 Закона о обавезном осигурању у саобраћају у вези са одредбом чл. 277 Закона о облигационим односима, без додатног образложења зашто почетак тока застарелости треба бити од дана исплате а не од дана када је осигуравач позвао одговорно лице да му регресира оно што је он оштећеном исплатио.

Поред тога што је судска пракса сматрала да почетак тока застарелости треба бити од дана исплате и уколико бисмо сматрали да поводом конкретног питања постоји колизија одредбе Закона о облигационим односима која каже да дужник пада у доцњу када га поверилац позове да испуни обавезу (Закон о облигационим односима, 1978, чл. 324, ст. 2) и одредбе Закона о обавезном осигурању у саобраћају која каже да се камата дугује од момента када је осигуравач исплатио накнаду штете (Закон о обавезном осигурању у саобраћају, 2009, чл. 29, ст. 3), онда би важило и правило да треба применити одредбе *lex specialis*, дакле одредбу Закона о обавезном осигурању у саобраћају.

Према мишљењу ауторке, наведене одредбе не искључују једна другу и заправо се не налазе у колизији, јер одредба чл. 29, ст. 3 Закона о обавезном осигурању у саобраћају осигуравачу само даје могућност да се регресира са каматом од дана исплате накнаде, али под условом да се тог дана и обратио одговорном лицу за исплату и позвао га да га регресира, у смислу одредбе чл. 324 Закона о облигационим односима, те би се одговорно лице од тада и налазило у доцњи. Уколико је осигуравач из неког разлога чекао и одговорном лицу се обратио тек касније није правично да од њега може потраживати и законску затезну камату од дана исплате до дана када га је позвао да му исплати регресно потраживање.

Ово из разлога што поверилац у оваквим ситуацијама треба да трпи последице своје неактивности, а нарочито имајући у виду да одговорно лице, као дужник те обавезе није ни морало знати колико износи његова обавеза и коме треба да је испуни, а како је то већ претходно образлагано.

Из ових разлога сматрам да и код регресних потраживања осигуравача законску затезну камату треба досуђивати од момента када је осигуравач позвао одговорно лице или његовог осигуравача, да га регресира за оно што је исплатио оштећеном, или од дана који следи последњем дану рока који је осигуравач оставио овим лицима за исплату.

4. Закључак

Разлике које постоје у положају осигуравача у зависности од тога да ли је дошло до суброгације или има регресно потраживање према лицу одговорном за штету или његовом осигуравачу ипак немају утицаја на ток затезна камате на такво потраживање. Иако се осигуравач налази у различитим позицијама, односно иако код суброгације осигуравач ступа у правну позицију осигураника у односу према штетнику и његово право није оригинално, него изведено из права осигураника, док код регреса осигуравач не улази у права оштећеног, већ има самостално повратно регресно право које произлази из уговора о осигурању од аутоодговорности и из одредби Закона о обавезном осигурању у саобраћају, дошли смо до закључка да ове разлике не утичу и не треба да утичу на то од ког момента осигуравач може на та потраживања тражити законску затезну камату.

У обе ситуације законска затезна камата би осигуравачу требало да припада од дана када је свог дужника (лице одговорно за штету или његовог осигуравача или свог осигураника) позвао да му ту накнаду исплати или од дана који следи последњем дану рока који је осигуравач овим лицима оставио за исплату.

Сматрамо да је ово не само у складу са правилима дужничке доцње из одредбе чл. 324, ст. 2 Закона о облигационим односима, већ је и правично. Наиме, када рок за испуњење обавезе није одређен, што је случај у ситуацијама које су тема овог рада, дужник не треба да трпи последице доцње, све док га поверилац не позове да своју обавезу испуни. Ово из разлога што дужник не треба да трпи последице да плаћа законску затезну камату за период у ком је поверилац – осигуравач био неактиван и није тражио испуњење обавезе. Пре него што му се осигуравач обратио захтевом за исплату лице које му дугује накнаду није морало знати ко ће бити поверилац потраживања, нити тачну висину потраживања, те није ни могао да испуни своју обавезу. Наведено нарочито долази до изражаја код суброгације до које долази аутоматски исплатом накнаде из осигурања без икакве посебне форме и без дужности осигуравача да о томе обавести треће одговорно лице.

Претходно наведено важи и за регресна потраживања осигуравача, где законска затезна камата осигуравачу такође треба да припада тек након што је свог дужника позвао на исплату или по истеку остављеног рока. На наведено не би требало да утиче одредба чл. 29, ст. 3 Закона о обавезном осигурању у саобраћају из разлога што иста осигуравачу само даје могућност да се регресира са каматом

од дана исплате накнаде, али под условом да се тог дана и обратио одговорном лицу за исплату и позвао га да га регресира. Дакле, уколико се осигуравач из неког разлога одговорном лицу обратио одређени временски период након што је надокнадио штету оштећеном, одговорно лице би законску затезну камату требало да дугује тек од тог обавештења-позива за исплату, а имајући у виду да осигуравач треба да трпи негативна последице своје неактивности.

Изнето мишљење свакако не значи да би по овом питању опет требало да буде неуједначене судске праксе. Напротив, за једно друштво је много битније да је судска пракса по неком питању уједначена и да постоји правна сигурност, али можда има простора да се преиспита донети закључак, те да се евентуално моменат од кад осигуравачу припада законска затезна камата на предметна потраживања уреди на другачији начин.

Milica Goravica, M.A.

Judge of the Second Basic Court in Belgrade

Statutory default interest on insurer claims

Professional paper

Summary

Insurers may have different persons among their debtors, their claims may arise from different bases and in all these situations insurers have different legal positions. We wondered whether the difference between these claims has a consequence on the course of legal default interest or not? The aim of the paper is to give an answer to this question, as well as to the question of whether it is better to regulate the beginning of the default interest rate for some insurers' claims in a different way, and all that through the analysis of positive legal regulations and case law. The paper presents an analysis of the institute of debt arrears, the institute of statutory default interest, as well as a comparison of subrogation and recourse claims of insurers in the context of the course of statutory default interest. This analysis is limited to the various claims of insurers in motor vehicle insurance and in compulsory insurance against civil liability for the use of motor vehicles. The provisions of the Law on Obligations and the provisions of the Law on Compulsory Traffic Insurance, which regulate the beginning of the flow of legal default interest, are critically compared. One part of the paper is dedicated to the presentation and analysis of case law regarding the beginning of the course of claims of statutory default interest of insurers, and on the end the answer to the asked questions is given, with a comment on the conclusions reached by the analysis.

Key words: delay in settling insurer's claims, statutory default interest, jurisprudence

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Антић О. (2009). *Облијационо право*, Београд: Правни факултет Универзитета, Службени гласник.
- Арсид Ј., Павић, Д. (2012). „Законска затезна камата на потраживања у домаћој валути”, *Правни животи* бр. 10.
- Горавица, М. (2017). „Застарелост регресних потраживања осигуравача код осигурања од аутоодговорности”, *Право и привреда*, 55(7–9), 496–510.
- Горавица, М. (2016). *Застарелост – Разграничење суброгације и накнаде штете*, мастер рад, Београд: Правни факултет Универзитета.
- Доловић Бојић, К. (2016). *Правне последице изјаве воље усмерене на раскид уговора збој неизвршења*. Београд: Правни факултет Универзитета, Центар за издаваштво и информисање.
- Иванчевић К., Петровић З., Мршкић Д. (2006). *Право осигурања*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион: Службени гласник.
- Илкић З. (2011). *Специфичност обавезе накнаде штете по основу осигурања од аутоодговорности*, докторска дисертација. Београд:
- Јовановић С., Почуча, М. (2014). „Суброгација у осигурању, сличност и разлике са другим институтима”, *Евројска ревија за право осигурања*, 13(4), 27–33.
- Манојловић, М. (2020). „Камата као последица дужничке доцње”, *Право и привреда*, 58(4), 149–170.
- Миланковић-Васовић, Љ. (2013). „Законска затезна камата, сврха, границе и опасност”, *Правни информатор*, 16(3).
- Михелчић, Г. (2018). „Неуједначеност судске праксе као узрок поврјеђивања права на поштено суђење (с двије цртице о застари)”, *Евројска ревија за право осигурања*, 17(2), 28–34.
- Младеновић, Д. (2018). „Камата на основу доцње у извршењу обавеза као инструмент заштите поверилаца”, *Рачуноводство*, 62(1–2), 305–336.
- Николић, Ђ. (2014). *Облијационо право*. Београд: Организација за правну едукацију и културу права Пројурис.
- Перовић, С. (1995). *Коментар закона о облијационим односима*. Београд: Савремена администрација.
- Радишић, Ј. (2004). *Облијационо право*. Београд: Номос.
- Филиповић А. (2002). *Право на рејрес у југословенском праву*. Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду.
- Цветковић, М. (2010). „Правни аспекти обрачуна затезна камате”, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 56/2010, 231–252.
- Цукавац, М. (2015). „Затезна камата на девизна потраживања у пракси спољнотрговинске арбитраже при Привредној комори Србије”, *Право и привреда*, 53(1–3), 70–87.
- Чоловић, В. (2013). „Застарелост регресних захтева у осигурању”, *Правна рјеч*, бр. 36/2013.
- Шулејић, П. (2014). „Суброгација и регрес у закону и судској пракси, правни положај Гарантног фонда”, *Токови осигурања*, 30(1), 12–27.
- Шулејић, П. (2009). „Застарелост потраживања из правних односа осигурања као предмет законског регулисања”, *Ревија за право осигурања*, 8(2), 16–22.
- Шулејић, П. (2005). *Право осигурања*. Београд: Центар за публикације Правног факултета у Београду.
- Закон о осигурању имовине и лица, *Службени лист СРЈ*, бр. 30/96, 57/98, 53/99, 55/99.
- Закон о облигационим односима-ЗОО, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 и 31/93.
- Закон о обавезном осигурању у саобраћају, *Службени гласник РС*, бр. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012 и 7/2013-одлука УС;

- Нацрт Грађанског законика Републике Србије, доступно на <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/260615/260615-nacrt-gradjanskog-zakonika.html>, 17. 11. 2018.
- Решење Врховног Касационог суда, Прев.141/2021 од 20. 5. 2021. године, доступно на: <https://www.vk.sud.rs/sr/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B2-1412021-3121313>, 17. 11. 2021.
- Пресуда Врховног Касационог суда, Рев.1157/2019 од 30. 9. 2021. године, доступно на: <https://www.vk.sud.rs/sr/%D1%80%D0%B5%D0%B2-11572019-3121313>, 17. 11. 2021.
- Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж.4305/17 од 15. 3. 2018. године, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021.
- Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж.3164/17 од 26. 12. 2017. године, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021.
- Билтен Апелационог суда у Београду, број 8/2016, Интермех, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021.
- Билтен судске праксе Окружног суда у Новом Саду, бр. 8/2005, Интермех, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021.
- Судски гласник Трговинског суда у Београду, број 4/2008, Интермех, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17.11.2021. године;
- Билтен Апелационог суда у Новом Саду, бр. 6/2014, Интермех, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021.
- Билтен Врховног касационог суда, број 3/2017, Интермех, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021.
- Пресуда Вишег суда у Новом Саду, Гж. 4174/2013 од 14. 10. 2014. године, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17.11.2021.
- Пресуда Вишег суда у Пожаревцу, Гж.262/13 од 10. 4. 2013. године, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021.
- Пресуде Апелационог суда у Београду, Гж. 4488/2011 од 5. 9. 2012. године, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021.
- Правно схватање Одељења за привредне спорове Вишег привредног суда у Београду од 15. 10. 2001. године, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021.
- Пресуда Првог општинског суда у Београду, П.1880/05 од 8. 2. 2006. године, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021.
- Пресуда Окружног суда у Београду, Гж.15544/06 од 13. 12. 2006. године и пресуда, доступно на <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021. године.
- Пресуда Врховног суда Србије, Рев.1506/07 од 8. 6. 2007. године, доступно на: <http://www.propisionline.com/Login?ReturnUrl=%2f>, 17. 11. 2021.
- Пресуде Привредног апелационог суда: Пж.6732/16 од 15. 6. 2017. године, Пж.925/16 од 20. 6. 2017. године, Пж.2488/16 од 7. 12. 2016. године, Пж.7944/14 од 14. 9. 2016. године, Пж.2518/18 од 18. 1. 2019. године, Пж.1786/20 од 26. 8. 2021. године, Пж.1780/20 од 15. 4. 2021. године, Пж.546/21 од 13. 5. 2021. године, Пж.7145/2015 од 16. 8. 2016. године, Пж.2699/20 од 24. 12. 2020. године, Пж.5169/2016 од 24. 5. 2018. године, архива аутора рада.
- Решење Привредног апелационог суда, рада Пж.106/2015 од 17. 6. 2015. године, архива аутора.
- Закључак са заједничког састанка Апелационих судова са територије Републике Србије, Привредног апелационог суда, Врховног касационог суда од 8. 12. 2017. године, архива аутора рада.
- Пресуда Вишег суда у Новом Саду Гж.5101/2017 од 25. 6. 2020. године, архива аутора рада.
- Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж.3200/2013 од 12. 9. 2013. године, архива аутора рада.
- Пресуда Апелационог суда у Београду Гж.2402/17 од 14. 3. 2018. године, архива аутора рада.